

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1995 m. balandžio mėn. 22 d. / April 22, 1995

Nr. 78(16)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Meksikos pinigų krizės pamoka

Meksikos peso vienetas prieš praėjusias Kalėdas staiga pradėjo labai greit kristi prieš kitas valiutas. JAV, drauge su įvairiomis tarptautinėmis finansų organizacijomis, ėmėsi jį gelbėti, kad kraštas nepultų į ekonominę nevilgtį. Robert E. Rubin, JAV izdo sekretorius, pasirašius su kitais apie 50,000 milijonų dolerių paskolų ir garantijų paketą, turėjo tačiau pripažinti, kad nuo to, kaip pasaulinė finansinė visuomenė pažvelgs į Meksikos valstybės patikimumą, pareis, ar bus išgelbėta to krašto ekonominė ateitis.

Tik saujelė finansų specialistų gali tinkamai įvertinti tokią padėtį, o ir jų nuomonės kartais skiriasi kaip rasti geriausius būdus gelbėti vietinį pinigą. Vietinio pinigų padėties svarba yra nepaprasta tiek pramonei, tiek prekybai, tiek pagaliau kiekvienam krašto piliečiui.

Ne vienas verslo žmogus, dažniau besilankantis Meksikoje, galėjo pastebėti, kad ypač 1994 metais peso vidinė vertė vis krito dėl infliacijos. Vyriausybė tačiau laikė jo keitimo lygį su doleriu apie 30 centų už vieną peso, norėdama išlaikyti investicijas ir pasauliui parodyti, kad Meksika sugeba kovoti su infliacija. Iš vyriausybės pasigirdavo gandai, kad peso bus nuvertintas oficialiai koku 10%. Bet kada ji prieš pat Kalėdų atostogas paskelbė šį kuklų nuvertinimą, pasaulinio masto valiutos spekuliantai, įtardami didelį peso silpnumą, pradėjo parduoti jį didžiausiomis sumomis, ir peso labai staigiai ėmė kristi. Visokie investicijų fondai, ypač Amerikoje, kurie buvo investavę į Meksiką, buvo netikėtai pagauti to didelio jų akcijų dolerių vertės nukritimo. Kone su panikos mentalitetu biržos rinka pradėjo išsiparduoti, numušdama Meksikos šerų vertės vidurkį vienu metu koku 40%.

Konkrečiai, peso 1994 metų gruodžio pradžioje buvo vertas 0.29 dolerio. Kada Meksika gruodžio 20 dieną paskelbė, kad peso nuvertinamas 13%, prasidėjo jo kritimas. Kitą dieną jau jis buvo vertas 21 amerikietiška centą, gruodžio 27 dieną — USD 0.18. Paskui šiek tiek atsigavo, bet sausio gale krito iki USD 0.16. Pranešus, kad Amerika gelbės peso, jis vėl atgijo, bet po kelių

savaičių ir vėl krito. Per mėnesį peso vertė krito beveik per pusę. Tuo pačiu metu Meksikos biržos šerų vertė irgi krito dėl peso nuvertinimo ir dėl labai greito pasitikėjimo praradimo, kuris rinkoje mažino meksikietiško vertybių paklausą.

Tai krizei iškylus, pasirodė visokių patarimų ir pastabų tiek vietinėje, tiek beveik viso pasaulio finansinėje spaudoje. Buvo minimi Hong Kong'as, Argentina ir Estija, kaip geri pavyzdžiai, kur neturima stipraus centrinio banko. Pora laikraščių suminėjo Lietuvą, kuri pasekė Estijos pavyzdžiui, bet kur dar nežinoma, kaip tai seksis. Tokie garsūs ekonomistai, kaip Galbraith ir McLeod, yra prieš sistemą, kuri „prikabina“ tautinį pinigą prie kito krašto valiutos. Jie pasisako prieš suverenaus krašto atsiskaitymą kontroliuoti savo pinigą vienetą ir teigia, jog reikia pasilikti kiek imanoma savo ekonominio likimo tvarkytojais. Jų manymu, Meksikos Centrinio banko nelaimė buvo, kad per daug leista valdančiai partijai (PRI) veikti jo sprendimus.

Merton Miller, Nobelio ekonomijos premijos laureatas 1990 metais, rašė, kad galima kalbėti apie valstybinę nepriklausomybę, bet kas iš to, kada ekonominė realybė tave verčia prisitaikyti prie pasaulinės padėties. Pagal jį, Meksika galėjo arba palikti laisvą savo peso judėti, arba nustatyti tvirtą keitimo lygį, ji stipriai palaikant, o ji pasirinko blogiausią atvejį: mėginti išlaikyti vidutinį peso vertės lygį pasaulinėje rinkoje su savo ištekliais. Kada meksikietis vyriausybė ėmėsi vis labiau kištis į savo pinigų tvarkymą, jo reikalas, jį peso atžvilgiu prarado kitų kraštų pasitikėjimą visą Meksikos ekonominę politiką. Pagal Miller'į, Centriniai bankai tokiuose kraštuose kaip Meksika neturi galimybės išlaikyti savo pinigų patikimumo.

Mums prisimena tos didelės diskusijos Lietuvoje kaip ir kam kontroliuoti mūsų litą. Psichologiškai ir politiškai gal „prisikabinimas“ prie dolerio sudarė pagrindą kokiai nors disciplinai, kad litas nekristų savo verte. Tą galima pasiekti, žinoma, ir be oficialaus patikimumo įstatymo, jei ta pareiga paliekama savarakiškai Centriniam bankui. Fiskalus (Nukelta į 2 psl.)

LTSR Valstybinės Filharmonijos pirmosios dienos savoose namuose

Administravimo taisyklių
kūrimas ir darbo pradžia

(Iš spaudai parengto veikalo
„Vilniuje, lietuviškos kultūros arenoje
1939–1944 metais“)

JONAS P. LENKTAITIS

Pirmieji penki rašiniai apima tiksliai pirmosios rusų-komunistų okupacijos laikotarpį. Baigiasi 1941 m. birželio 24 d., laikinajai Nepriklausomos Lietuvos vyriausybei pradėjus veikti. To laikotarpio įvykiai yra aprašomi sekant jų vystymosi eigą, neatsižvelgiant į datas.

Lietuvos TSR Valstybinė Filharmonija buvo įkurta 1940 metų lapkričio 1 dieną, LTSR Liaudies Komisarų Tarybos nutarimu. Sekant kitų sovietinių respublikų pavyzdžiu, ji turėjo susidėti iš simfoninio orkestro, mišraus choro ir liaudies tautinių dainų ir šokių vieneto. Jonui Kardeliui, buvusiam Lietuvos žinių redaktoriumi, buvo pavesta atlikti naujosios įstaigos organizavimo darbus. Meno srityje jam talkinti buvo parinktas Balys Dvarionas.

Lapkričio 5 dieną, Jonas Kardelis sudarė pirmąją Filharmonijos administracijos „kabineta“, kuri buvo tokia sudėtis: Jonas Kardelis — direktorius, Balys Dvarionas — Meno vadovas ir orkestro dirigentas, Bronius Budriūnas — choro vadovas, Jonas Švedas — Liaudies ansamblio vadovas, Jonas Lenkaitis — koncertų, renginių, išvykų ir spaudos reikalų administratorius, Bronius Kūlys — administratorius ūkio reikalams, V. Čyvas — vyr. buhalteris, Ch. Zacharinas — sekretorius.

Administracija įsikūrė Aušros Vartų gatvėje, prieš būsimą Filharmonijos pastatą, „Astoria“ viešbutio viename mažame kambarėlyje, kuriame tilpo du rašomieji stalai, stališlis rašomajai mašinei ir penkis kėdės. Administracinis reikalas aptardavo me stovėdami.

Administracijai pasirinktoji patalpa kairiajame pastato sparne, antrame aukšte, su langais Aušros vartų gatvę, iš tikrųjų buvo antroji, pagalbinė salė, kurioje tilpo daugiau nei 200 žmonių. Įėjimas buvo tik vienas, iš platformos, esančios virš didžiųjų laiptų, prieš pasukant į dešinę eiti į didžiąją salę. Čia vykdavo mažesni renginiai, organizacijų susirinkimai, chorų ir vaidinimų repetitijos, sueigos,

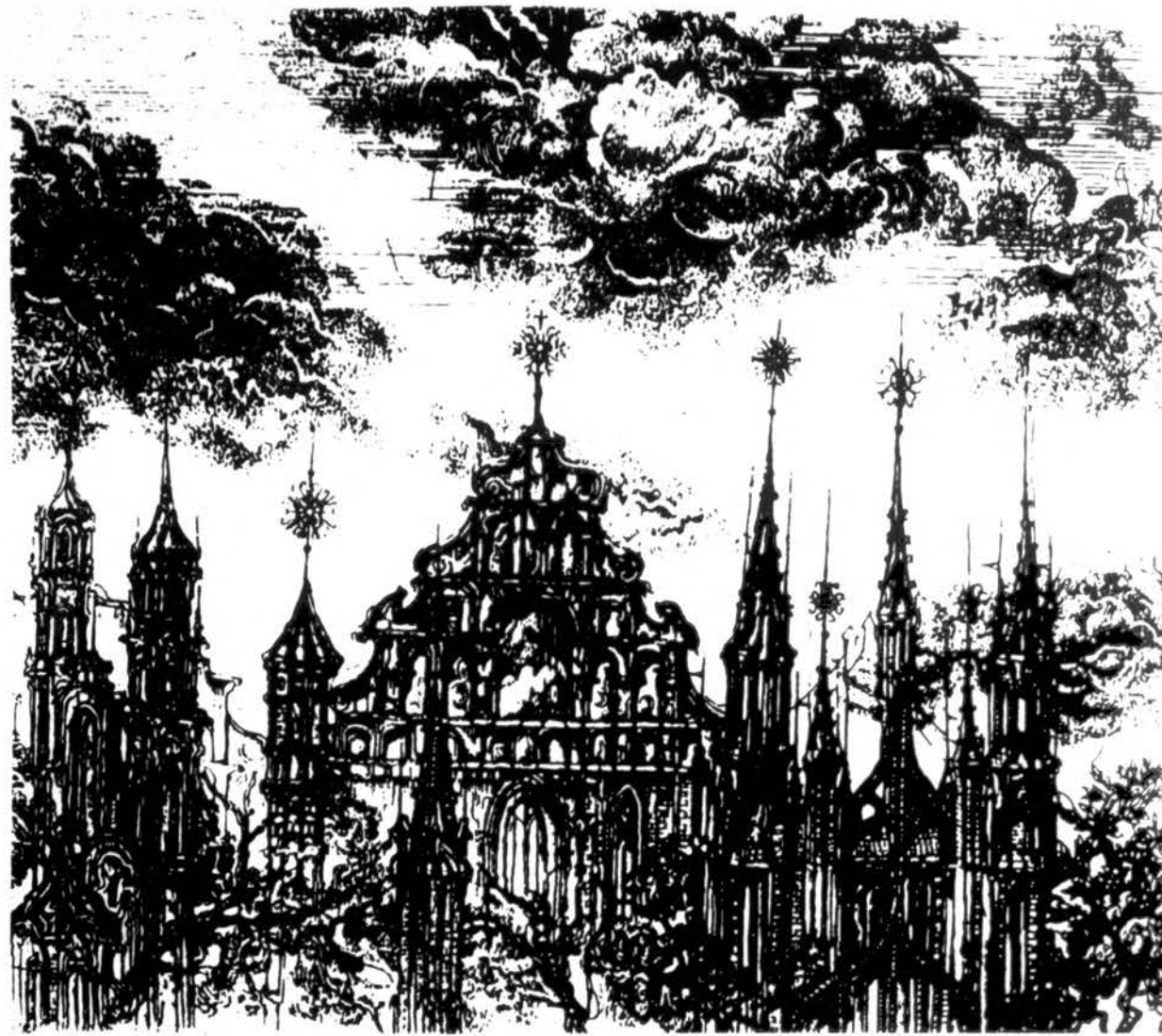
posedžiai ir kiti panašūs subvitiškai. Už scenos persirengimui kambarių nebuvo. Koncertų, teatrinių ar kitų meninių programų metu čia persirengę programų atlikėjai kairiuoju salės pasieniu eidavo į sceną.

Kairėje pusėje patalpa praplatėja. Prasideda pastato iškyšulio ir Aušros vartų gatvę erdvė, turinti didelio kambario (apie 60 kv. metrų) grindų plotą. Stovint patalpoje yra išpūdis, kad iš šono yra pristumtas, pastatui nepriklausantis, trijų sienų kambarys, kiekvienoje sienoje turintis po du langus. Tame „kambarėje“ anksčiau stovėjo ilgas, žalia medžiaga uždengtas, stalias, skirtas posedžiams ar susirinkimui metu sudinti prezidiumą. Patalpos pietinė ir vakarinė sienos langu neturėjo, todėl šeši langai rytinėje sienoje davė daug dienos šviesos, kurios patalpai labai trūko.

Visi administracijos tarnautojai vienbalsiai nutarė čia įkurdinti direktorių Joną Kardelį. Iš turimo menko baldų inventoriaus parinkę geriausią ir didžiausią rašomą stalą ir kėdę, pastatėme aslo viduryje, prie sienų išrikiavome po kelias kėdes, ant stalo pastatėme vienintelį telefono aparatą, o ant sienos pakabinome Lenino paveikslą. Tai atlikę laikėme direktoriaus „kabineta“ įrengtu. Visa kita patalpos dalis liko administracijos tarnautojų ir meno vienietų vadovų, ir jų padėjėjų stalams pastatyti. Prie nesamos kabineto „sienos“ stalą pasistatė sekretorius Chaimas Zacharinas. Šalia jo įstaigos mašininkė, o už jos vyriausias buhalteris Čyvas, sąskaitininkas ir kasininkas. Aš savo stalui vietą pasirinkau prie durų, prie didžiulio, pusrutulio formos lango, kurio stiklas siekė grindis.

Tokia lango forma architektas išspindė pastato simetrijos reikalavimus, fasado išvaizdos ir iš dalies tamsios patalpos apšvietimą. (žiūr. Draugas, 1994 m. spalio 22 d.) Asmuo, įėjęs į patalpą, pagalvodavo, kad tas stalas yra skirtas sargui, įpareigotam užregistruoti visus įeinančius, todėl prie jo visi pirmiau ir sustodavo.

Chaimas Zacharinas, sekretorius, gimė Maskvoje, buvo Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto chirurgijos profesorius Benjamino Zacharino brolis. Dr. Zacharinas buvo artimas Kipro Petrusko ir muziko Vilmano Zaidmano draugas. Mėgo teatrą, operą, o ypač simfoninę muziką. Jo ir Zaidmano pastangomis, vasaros metu teatro sodelyje buvusioje lentinėje patalpoje, vadinamoje „vasaros teatru“, 1920-1935 me-

Vilnės Liugallaitė

Iš Lietuvos dailininkų parodos „I svečius, bet pas savus“, vykusios nuo šių metų vasario 4 iki vasario 26 dienos Lietuvos dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Vilnius '94
Ofortas

tų laikotarpyje buvo rengiami simfoniniai koncertai. Zacharino pastangomis Lietuvos operos orkestro koncertams dirigavo daug žinomų Europos dirigentų. Taip pat koncertavo tuo laiku populiarieji vokiečių filmo artistė Martha Egert, vėliau ištėkėjusi už lenko dainininko Jan Kiepurą. Juos administravo brolis Chaimas. Suformavus LTSR Valstybinę filharmoniją, LTSR Komisarų tarybos pirmininkas Mečys Gedvilas paprašė Balį Dvarioną rasti jam tinkamas pareigas Filharmonijoje.

Pavakariais, reikalus atlikęs įvairiose įstaigose, grįžęs Jonas Kardelis nustebo ir pastebimai apsidžiaugė jam skirtu bendradarbių dėmesiu ir „kabineto“ įkūrimu. Matydamas visus tarnautojus, sėdinčius prie stalų ir dirbančius, ir likusį, tuščią grindų plotą, šypsodamas pasakė, kad yra likę pakankamai vietos ir čiuožyklai. Jo dėmesį atkreipėme, kad pastačius stalus meno vienietų vadovams ir jų padėjėjams palatpa sumažės nemint, kad stalų ar kitokių įstaigai reikalingų baldų neturėjome. Anksčiau atsistieję buvo visi panaudoti. Iš ryto nuejęs į savivaldybės švietimo skyrį, pasakiau reikalą Vincui Uždavinui. Jis kitą dieną atsiumė kelis vežimus, prikrautus įstaigai tinkamų spintelių, lentynų, kėdžių ir apie 30 rašomųjų stalų. Nedelsdami, jais užpildėme patalpą. Pirmieji jais tinkamas vietas ir stalus pasirinko meno vienietų vadovai ir jų padėjėjai. Ūkio administratorius Bronius Kūlys, vienintelis turėjęs „kalną“ dokumentų, lig tol juos laikęs pirmojo aukšto drabužinėje, įsikūrė šalia manęs.

Salėje kėdžių dar nebuvo. Pirmajame aukšte buvo griauamos buvusio krautuvio sienos, norint pasitapas paversti meno vienietų repetitijoms reikalingais kambariais. Abu aukštai buvo pilni dulkių, kartais būdavo net sunku kvėpuoti. Choras ir Liaudies ansamblis vis dar buvo formavimosi būklėje. Kasdien atvykdamas po dešimt ar daugiau jaunų moterų ir vyrų, tikėdamiesi būti priimtais į bet kurį meno vienetą. Tuo tarpu pastate nebuvo vietos kur atsistėti ar telefonu pasikambinti.

Bendravimas vykdavo, stovint pirmojo aukšto prieangyje, ant didžiųjų laiptų ir antro aukšto vestibuliuose. Administracijoje atsiradus laisviems rašomiems stalams ir prie jų kėdėms, juos užėmė už durų stovėjusieji. Lig tol buvusi tuščia patalpa staiga pavirto tikru „bičių aviliu“, o įėjusiam sudarė nepaprastai aktyvios įstaigos išpūdį. Patalpai „užsipildžius“, iškilo ir antro telefono reikalingumo klausimas. Nei pastate, nei netoli gatvėje, viešo telefono nebuvo. Prireikus, kiekvienas turėjo eiti prie direktoriaus stalo ir jo prašyti telefonu pasinaudoti. Sekretoriaus pastangos gauti antrą laidą ir kitą numerį buvo neveisingos, tačiau prie esamo laido, lengvai prieinamoje vietoje, prijungė antrą aparatą, iš kurio, laidui esant laisvam, niekam netrukdam, visi galėjo kalbėti. Jį prijungus, netikėtai paaiškėjo, kad mano pasirinkta vieta stalui yra nepaprastai svarbi. Savo kėdėje sėdėdamas, be jokių specialių pastangų, galėjau girdėti ir sekti visus pasikalbėjimus ir pasikalbėjimų turinį, įskaitant ir direktoriaus. Tuo laiku asmeninės sąsajos sumetimais bet kokia informacija buvo naudinga ir svarbi. Buvo tik prasidėjęs narių verbavimas į MOPRĄ ir profesinę sąjungą, kuri pareikalavo jiems pristatyti Filharmonijos darbininkų ir tarnautojų išrinktą atstovą. Sekretoriui Chaimui Zacharinui ir komunistų partijos sekretoriaus Genriko Zimano įstaigai patariant, susirinkę ūkio darbininkai, valytojai, šildymo sistemos pečių repetitijoms reikalingais kambariais. Abu aukštai buvo pilni dulkių, kartais būdavo net sunku kvėpuoti. Choras ir Liaudies ansamblis vis dar buvo formavimosi būklėje. Kasdien atvykdamas po

niak Chaimą Geršenovičių, nemokantį nei skaityti, nei rašyti, dirbusį Lenkijos komunistų partijos Vilniaus žydų grupėje. Pranešus, kad Filharmonijoje yra apie du šimtai tarnautojų meno vienetuose, kurie rinkimuose nedalyvavo, profesinė sąjunga į tą reikalą nereagavo.

Prieš pastato pervedimą Filharmonijai, Geršenovičius į spaustuvę PATRIA atnešdavo salėje būsimų renginių, plakatų, programų ir kitų reklaminių spausdinių tekstus ir vėliau ateidavo juos pasiimti išspausdintus. Jį išrinkus visų Filharmonijos tarnautojų atstovu, nedelsdamas jis pradėjo žmonių išnaudojimą, buržujum, buože.

Balys Dvarionas, užimtas Valstybinėje muzikos konservatorijoje, Kaune, įstaigos persikėlimo metu į Vilnių atvykdavo tik orkestro repetitijų ir koncertų dienomis, tiesiai į miesto teatrą. Kardeliui nesant, į administraciją užeidavo tik trumpam laikui pasikalbėti su Jonu Švedu, Bronium Budriūnu ir kitais jam pažįstamais muzikais. Apisistodavo pas architektą Vytautą Žemkalnį, Kalinausko gatvėje. Vakaraus pakviesdavo mane už eiti pasikalbėti ir papasakoti apie Filharmonijoje vykstantį progresą. Visais administraciniais ir kitais reikalais rūpindavosi Zacharinas. Telefonu kalbėdamas, visuomet paaišdavo, kad direktoriui nesant jis daro visus sprendimus. Po svarbesnio pasikalbėjimo skambindavo komunistų partijos sekretoriui Genrikui Zimaniui ir iš naujo diskutuodavo tą patį reikalą. Vieną kartą, direktoriui grįžus, ilgai jam pasakojo, kaip jis švietimo komisariate sutvarkė įstaigos reikalus. Jam baigus Jonas Kardelis jį pagyrė už pastangas ir užbaigdamas pareiškė, kad jis tuo laiku ten buvo ir reikalą išsprendė kitaip. Kitu atveju Balys Dvarionas man padėdė atlikti reikalus (Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Meksikos peso — pamoka litui • Valstybinės Filharmonijos Vilniuje pirmosios dienos • Koncertai Čikagos bažnyčiose • Roberto Keturakio eilėraščiai • Naujojo emigranto dalia (II ir III)

Kamerinės muzikos koncertas Tėviškės parapijoje

LORETA
VENCLAUSKIENĖ

Lietuviški renginiai Čikagoje dažniausiai yra proginiai, skirti šventėms, jubiliejams, lešų surinkimui ir pan. Del daugelio priežasčių (muzika užsiiminėjama laisvalaikio, jai puoselėti trūksta pinigų, etc.) profesinei muzikavimui pusei neretai padaromos nuolaidos; teisybė, nelabai didelės. Todėl po kiekvieno pavykusio koncerto tariamos susikūrę lyg ir kažką panašaus į išeivišką kultūrą. Ir atrodo ji mums neprasitęs už čionykštę, amerikietiška.

Šį jausmą sumaniai sutvirtina taip pat daugelio solistų iš Lietuvos pasirodymai. Tokie pat proginiai, atlikę skaičiumi ir repertuaru dažniausiai – mišrūs, savaip palengvintos (populiariais kūrinių) programos.

Kita, betgi mažesnio populiarumo, muzikinio gyvenimo pusė – akademiniai kamerinės (vokalinės ir instrumentinės) muzikos koncertai, profesionalių solistų rečitaliai. Juos lanko tam tikro intelektualinio pasiruošimo klausytojai, o atlieka artistinę dviejų dalių koncerto įtampą sugėbantys išlaikyti muzikai. Kadangi išeivijoje nėra vieno, tokio pobūdžio kultūrinio gyvenimo reguliuojančio, mechanizmo, o veikia keletas pavienių entuziastų, renginių pasiekimas ir turinys svyruoja; yra veikiamas atsitiktinumų (gero ar blogo fortepijono, nenumatyto renginių susigrūdimų, šios srities organizatorių muzikinio nusimanyto lygio ir pan.).

Nėbe pirmą kartą į Čikagą atvykstantys smuikininkas Raimundas Katilius ir pianistas Leonidas Dorfmanas balandžio 1 dieną koncertavo Evangelikų liuteronų Tėviškės bažnyčioje; atliko sudėtingą klasikinę muzikos programą, skirtą smuiko ir fortepijono ansambliui, bei pagrojo keletą kūrinių solo.

Atidarymo žodį tarė vyskupas Hansas Dumpys, po koncerto įvyko nedidelis priėmimas. Iš šio Tėviškės parapijoje suruošto muzikų pasirodymo išsinešė įvairūs, gal ir skirtingus, koncerto išpildymus. Kai kuriuos iš jų pabandyti čia aptarti.

Wolfgang Amadeus Mozart'o Sonatos D-dur [K. 306] fortepijinė įžanga nuskambėjo gyvai ir grakščiai, žadėdama šviesią, rokokos stiliui artimą interpretaciją. Tačiau įstojes smuikas nepretensė pasiūlyto muzikavimo ūpo. Smuikininkas, bandydamas pabrėžtinai pagilinti kiekvieno motyvo ar frazės reikšmę, tarsi prarado pagrindinę klasicizmo stilištos gairę – ypatingu būdu susiklosčiusią sonatos formą, jos harmoninės įtampos šviesos ir šešėlių, smulkesnių ir stambesnių tematinų padalinių architektūrą. Visos trys sonatos dalys buvo atliktos kažkaip skubotai, tarsi „užkimusiomis“ stygomis. Atrodė, kad akivaizdūs smuikininko ir pianisto artistinių individualybių skirtumai tartum dar nespėjo susirasti abiem priimtinos interpretacijos sąlyčio taško.

Franz Schubert-Franz Liszt „Gretchen am Spinnrad“ ir „Wohin?“ paskambinės pianistas Leonidas Dorfmanas pasirodė linkęs suvokti muzikos kūrinių kaip gražią visumą net ir itin „atvirai jausmingo“ – kokių laikomas romantizmo stilius – braižo pavyzdžiuose. Norėjosi šio pianisto pasiklausyti dar kartą, atskirai, soliniame koncerte.

Robert Schumann'o Sonatą a-moll, op. 105 smuikui ir fortepijonui abu muzikai atliko darniai. Romantinis muzikos polėkis atsiskleidė gražaus dialogo būdu, o Raimundas Katilius pamėgtas, šiek tiek forsuojamas garso išgavimo būdas, čia pritiko tamsiai

Raimundas Katilius ir Leonidas Dorfmanas

lyriškais, švelniai nevirties slėgimu alsuojančiais atspalviais. Apskritai, stiprioji Schumann'o Sonatos pusė rėmėsi impulsyvia formos traktuote (jdomi buvo antros dalies *Allegretto* interpretacija), tačiau ji tarsi atslūgo, griežiant sonatos finalą (gyvo tempo *Lebhaft* man pasirodė panaši tik į šiaip greito judesio muziką; pasigedau finalui pagelbėti apibendrinimo bruožu).

Johann Sebastian Bach „Chaconne“ – kūrybinės vaizduotės ir intelekto junginio neapalėtas pavyzdys – dažnai atliekama atskirai, nors yra ciklinio kūrinių (*Partita*) smuikui solė dalis. Raimundas Katilius ją griežė virtuoziškai, su neatslūgtančiu susikaupimu ir įtampa.

Tačiau sėkmingiausiu šio kamerinės muzikos koncerto nu-

meriu pavadinėčiau Franz Schubert'o Fantaziją C-dur op. 159. Ansamblio darnumas, patrauklios lyrinės vietos (ypač įstrigo atmintin pirmos dalies „Sei mir Gegruesst“ melancholiškai skausminga, gili smuiko tema), stipresnis formos pojūtis bei visapusiška abiejų atlikėjų grojimo technika padarė stiprų išpildą.

Koncerto pabaigoje atliktoje Franz Schubert'o Introdukcijoje ir Rondo, panašiai kaip ir pirmą kūrinių grojant, tikėjau stipresnio ir įdomesnio žanrinių formos savybių iškelimo.

Raimundas Katilius ir Leonidas Dorfmanas į Čikagą lietuvių išeiviams koncertuoti atvyksta su atnaujinta programa. Be to, rimtai profesiskai pasiruošę. Žinau, kokį platų lietuviškos profesinės

muzikos repertuarą yra sėkmingai paruošę Raimundas Katilius. Būtų malonu dažniau jį ir čia išgirsti; puikiai atliekama, pajėgu sudominti kitataučius. Tuo labiau, kad, regis, išeivijoje pamažu bręsta gilesnis kamerinės muzikos pamėgimas. Dailės muziejuje lietuviškame Lemont'e išgytas geras fortepijonas. Pagerinus patalpos akustiką (ką ir ruošiamasi padaryti), čia mielai pasirodytų profesionalūs kamerinės muzikos artistai. Pradžią jau padaryta – gegužės 31 dieną įvykio smuikininko Raimundo Katiliaus, balandžio 8 dieną šioje patalpoje rečitalį atskirai suruošė Leonidas Dorfmanas, turįs ne tik puikią techniką pianistas, bet taip pat ir sugebėjimą atskleisti muziką iš jos nepakartojamai šviesios pusės.

Atgaiva prieš Velykas

Verbų sekmadienį jau keleri metai po Šv. Mergelės Marijos Gimimo parapijos bažnyčios skliautais susirenka religinės muzikos gerbėjai. Ir šiemet koncerto rengėjai turbūt neliko nepatenkinti žiūrovų gausa. Šiemetinis koncertas, kaip niekada, viliojo siurprizais: naujas dirigentas (Ričardas Sokas), „sava“

akompanuojančiųjų sudėtis (Manigirdas Motekaitis – vargonai, Gintė Čepinskaitė – sintetizatorius, Rima Polikaitytė – fleita, Rita Kazlauskaitė – smuikas) ir, pagaliau... Mozart'o „Requiem“.

Tie, kurie ėjo į koncertą, tikėdamiesi pasaulinio lygio, žinoma, nusivylė. Tie, kurie tikėjosi (kaip skelbė programa) religinės muzi-

kos koncerto, išgirdo greičiau giesmių koncertą, išskyrus porą kūrinių. O tie, kurie ėjo, žinodami kur ir ko – patyrė dvasinės atgaivos, vidinio apsilaisvinimo jausmą.

Koncertas, nepaisant kai kurių atlikėjų „paklydimų“, pavyko puikiai. Pirmiausia norėtusi paminti dirigentą, kuris, muzikui Antanui Linui sunegalavus, nepabūgo ir apsiėmė per neįtikėtinai trumpą laiką (tik 5 savaites!) paruošti chorą (prisipažinsiu, dar prieš Naujus metus, išgirdus, jog parapijos choras repetuos Mozart'o „Requiem“, šią idėją „palydėjau“ ironiška šypsena, nes ne kiekvienas, net ir profesionalus kolektyvas, ryžtasi atlikti toki sudėtingą kūrinių; pritaikyti instrumentinį pritarimą (fleitos, smuiko ir sintetizatoriaus įžangą ir akompanimentas Norman Ramsey „Palaiminimo giesmėje“ skambėjo naujai, netikėtai ir įdomiai, nuspaldindamas įmantrią melodiją nepasizyminciją giesmę. Manėčiau, jog ir instrumentų partijos – dirigento darbo vaisius; programoje profesionaliai „sudėlioti“ kūrinius, emociškai atvedant prie aukščiausio taško.

Visa koncertą (nors ne visi kūriniai buvo diriguojami) buvo jaučiama tvirta dirigento ranka: tarsi ore „pakimbančios“ pauzės (Rossini „Stabat Mater“, No. 1, Introduction), aiški frazuotė (Gruiber „Terra Tremuit“), lanksti kūrinių dinamika – subtilus piano minėtoje „Palaiminimo giesmėje“ (buvom iprate chorą girdėti dainuojant daugiausia forte), vieningos frazių pabaigos. Neabejotina, jog tai buvo pasiekta maestro Soko profesionalaus darbo dėka.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

kalinė politika ir kitos priežastys stumia litą žemyn, nors kaip ir Meksikoje, jis dirbtinai yra laikomas aukštai. Matyt, sprendimą darantys vyriausybės žmonės nepasitikėjo, kad politinės jėgos paliks Centrinį banką ramybėje ir leis jam, kiek galint, nepriklausomai daryti sprendimus išlaikyti gerą pinigų tvarkymą. Dabar tačiau litą spaudžia kitokios bėdos.

Lietuvos, ne taip, kaip Meksikos, nebėgs gelbėti piniginių kraštai. Gal dar, jei padėtis nebus įsisiūbavusi, tarptautinės finansų organizacijos padės. Bet tik tada, jei Lietuva atviromis kortomis su jomis kalbės. Be to, šiuo dabartiniu patikimumo įstatymu taip pat panaikinta galimybė bėdos atveju Centriniam bankui pagelbėti Lietuvos komerciniams bankams. Viena Meksikos problemų dėl krizės įsigalėjimo buvo ta, kad vietinė vyriausybė slėpė, kiek sugebėjo, savo sunkumus, iki kol tas infliacinis augulys sprogo. Tik dėka nepaprastos JAV intervencijos imtasi kas nors daryti meksikiečius gelbėti.

Pasaulio finansų centrai nemėgstą staigmenų, bodisi netikėtų ir slapukavimo. Dabartinio Lietuvos Seimo ribotas krašto finansų supratimas mūsų padėčiai nepadeda, nes jis, atrodo, neturi tinkamo mechanizmo reikiamai apsvaistyti ir nutarti kokių monetarinių kelių eiti. Neturi komisijų, kurios apklaustų pramonės ir prekybos atstovus. Kurios turėtų savo specialis-

tus, patarėjus ir kurios galėtų išlaikyti patikimumą tos specialybės ekspertus. Daugumoje kraštų tą ekspertinį darbą atlieka kaip tik savarankiškas ir patikimas Centrinis bankas. Dabartinėje situacijoje lito vertė palaikoma valiutos iplaukų ir išplaukų skatinimu, tuo padidinant ar sumažinant lito apyvartą. Kokia bebūtų sistema, pačios vyriausybės be platesnio politinio užnugario dažnai praranda reikiamą drąsą imtis drastiškų žygių koreguoti prastėjančias padėtis.

Nežinia, kiek kraštas galės politiškai atlaikyti defliacinę gairę. Jei greitai dabartiniai patvarkymai ir lito įvertinimas doleriais regimai nesumažins infliacijos, vyriausybė su patikimumo įstatymu gali atsirasti liūdnoje pinigų valdymo pozicijoje. Pagalvokime, kad jei mes dabar esame skolingi užsieniui, sakykim, 500 milijonų JAV dolerių, kas litais būtų šiandien apie 2 milijardus, tai jei litai būtų leista kristi iki 6 litų už dolerį, mūsų skola per naktį pakiltų iki 3 milijardų litų. Jei yra ekonominių krašto sričių, kur galima Seimui ir vyriausybei neatsakingai elgtis arba nieko nedaryti, tai mūsų lito atveju Lietuvos valdžia yra pasiėmusi nepaprastos svarbos atsakomybę ant savo pečių. Tokioms problemoms spręsti gerų norų neužtenka. Reikia išminties ir sistemingo išeikių ieškojimo.

Seimas ir vyriausybė, bei iš dalies ir krašto prezidentas su savo patarėjais, neša prieš tautą labai didelę pinigų tvarkymo atžvilgiu atsakomybę. Lietuvos piliečiai turėtų nedelsiant reika-

lauti, kad būtų rimtai ir tinkamai pažiūrėta į dabartinę lito padėtį, ypač kada kituose kraštuose pasimato dėmesio vertos piniginių krizės.

Reikia sutikti, kad retai monetaristams leidžiama tvarkyti pinigą jų nuožiūra, kas idealiai vestų į tvirtą, nuo infliacijos apsaugotą pinigą, kuris būtų pagrindas ekonominiui progresui. Kitos jėgos veikia krašto apsisprendimą tuo atžvilgiu ir dažnai pasirenkamas politiškai patrauklus kelias, kuris gali nuvesti valstybę į ekonominę krizę. Antra vertus, vien pinigų problemų įveikimas nelaiduoja geros krašto ūkio būklės, ypač kada siekiamas pasiekti defliacijos padėtį.

Tokiu atveju valdžia gali sukaupti prieš politinį spaudimą nuvertinti savo pinigų vienetą, kad būtų galima daugiau eksportuoti ir išvengti didesnio nedarbo. Lietuvoje defliacijos arba infliacijos lėtinimo progresas lėtas, nors lito vertė palyginti gerai išlaikoma. Didelis klausimas, kiek ilgai kraštas galės kęsti, laukiant kainų stabilizavimosi. Kadangi, išskyrus energiją, lito vertė mažai turi įtakos mūsų pramonės žaliavų kainoms, Lietuvos pramonė jaučia vietinės rinkos susitraukimo pasekmes. Kažin, kiek ilgai kraštas galės pakelti šitą labai sunkią padėtį. Jei prie to valdžia nesusąžiningai ir neatsakingai vartos pinigą išlaikyti savo populiarumui, tai gali ateiti diena, kada pamatysime, jog tas stiprus litas yra tik mirazas.

Yra įvairių Centrinų bankų pasaulyje. Vieni labiau nepriklausomi nuo vyriausybės, kiti mažiau. Vieni labiau pasiduoda vietinės politikos vėjams, kiti mažiau. Jų bendravimas su pasauline finansine rinka ir nusimanytas tos rinkos reikalavimai dažnai lemia krašto pinigų sėkmę. Meksikiečiams dabar prikišama, jog jie nuvertino savo peso, nepaskelbę ekonominės reformos gairių, kad ją ateityje tinkamai būtų galima apginti. Kaltinama, kad jie slėpė savo ekonomines problemas. Nurodoma, kad kada pasauliniai investitoriai pasibaidė dėl peso smukimo, tada ir dalis kapitalo išsivandusi pasitraukė iš Meksikos.

Meksikos pinigų krizės proga užklaustas mūsų monetarinės srities gilių patirties specialistas Antanas Grina pažymėjo: „Gaila, kad Lietuva, atsistatiusi savo nepriklausomybę, įsivedusi savo nuosavą litą ir turėdama atkurtą savo Lietuvos banką, kuris per pirmuosius deves metus jau buvo pasiekęs profesionalaus lygio, kad galėtų atlikti savo uždavinį pagal krašto konstituciją tvarkyti Lietuvos piniginius reikalus, staiga, politiniu sprendimu, pažabojo eksperimentinę piniginę santvarką, prarandant savo suverinitetą šioje srityje ir atimant iš Lietuvos banko jo pagrindines veiklos funkcijas. Šis sprendimas gali Lietuvai tapti labai skausmingas, nors dabar kelias į piniginę nepriklausomybę jau sudėtingesnis.“

Pinigas krašte yra tiek svarbus mūsų ekonominei gerovei, kad jo analizė negalima patikėti diletantams, neišmanantiems politikams ar kokių finansų kurselių Vakaruose išėjusiems, ekspertais pasivadintiems. Siūlytina Seimui sušaukti viešus savo komisijų apklausinėjimus ta tema, kad tikri žinovai dėl šitos mums taip gyvybiškos krašto ūkio problemos ekspertiskai pasisakytų.

Su litu žaidimo dienos gali greit pasibaigti ir viešumoje iškils tik patyrę žmonės, bet tada gali būti per vėlai. Kaip kad per vėlai atsibudo Meksika. Vyriausybė neša šitą nepaprastai didelę atsakomybę, kad mūsų pinigais nebūtų dėl savanaudiškų politinių sumetimų statomas ir pavojų. Niekas neturėtų teisės gražią pradžią mūsų litui paviršutiniškai pasukti pavojingą keliu.

D.G.

Jonas Pabedinskas

Solistai Vasilovas Momkus, Genovaitė Mažeikienė, Margarita Momkienė ir dirigentas Ričardas Sokas Šv. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje.

Ričardas Sokas prie vargonų Šv. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje, Čikagoje.

Netikėtai „šviežiai“ dainavo choras ir solistai, nepaisant kai kurių įžanginių ariosų vietų, kai solistams reikdavo „įsivažiuoti“.

Sveikintinas koncerto rengėjų sprendimas – nekviešti orkestro. Patirtis parodė, jog, nors ir profesionaliai grojantis orkestras, akompanuodamas dažniau būdavo solisto vaidmenyje. Norėtusi dažniau (gal kartu su vargonais?) girdėti sintetizatorių. Tai paslankus, daugiaspalvis instrumentas, kuris geriau užpildytų „duobes“, pagelbėtų solistams ir chorui, ypač dainuojant piano. Manau, jog koncerto sėkmę didžiąja dalimi ir lėmė instrumentinis pritarimas, leidęs plačiau atsiskleisti dainuojantiems, juk kūrinių ir buvo tik vokaliniai.

Džiugu, kad turėjome galimybę savaite prieš Velykas bažnyčioje, trumpam tapusioje meno šventove, išgirsti šį, jau tradiciniu tapusį, koncertą.

Valstybinė Filharmonija

(Atkelta iš 1 psl.)

lenkų ir lietuvių laikraščiuose. Sužinojęs Zacharinas paskambino redakcijoms ir viską, kas buvo mano padaryta, atšaukė, pareikšdamas, kad tai buvo padaryta be jo sutikimo. Vėliau, parengęs kitus tekstus, liepė man nunešti į redakcijas. Jo pakeitimai sumaišė Balio Dvariono planus, kuris, kai apie tai jam buvo pranešta, kitą rytą atvyko ir tik iš dalies galėjo reikalus atitaisyti. Panašių įvykių jau buvo buvę anksčiau, todėl reikėjo ką nors daryti. Nutariau kalbėti su Balio Dvarionu. Jis man patarė parengti pareigų ir atsakomybės pasiskirstymo projektą, abiem kartu eiti pas direktorių ir jam padėti išaiškinti. Grįžęs namon, parengiau projektą ir nubraižiau atitinkamą schemą (žiūr. *Draugas* 1994 m. spalio 22 d.).

Iš ryto abu nuėjome pas direktorių. Balys Dvarionas padavė jam schemą ir paaiškino tokio dokumento reikalingumą tolimesniems nesusipratimams išvengti. Jonas Kardelis, tik pažvelgęs, po schema pasirašė ir padavė sekretoriui įrašyti į įstaigos dienoraštį. Man liepė schemą padauginti, įteikti visiems meno vienietų vadovams ir išskabinti matomose vietose. Šis dokumentas buvo antruoj, visiems tarnautojams privalomai, direktoriaus patvirtinimu.

Visi administracijos tarnautojai supratome, kad direktorius yra atsakingas už šios, naujai įkurtos įstaigos pasisekimą, o nuo pasisekimo priklauso ir mūsų tarnybos. Tikslai jis ir meno vadovas Balys Dvarionas žinojo, kokie yra tikrieji įstaigos siekliai ir uždaviniai. Mes buvome tik įrankiais užsibrėžtam tikslui pasiekti ir uždavinius įgyvendinti. Po daugybės posėdžių, mudu su Bronium Kūliu pastebėjome, kad Jonas Kardelis turi gana ribotą supratimą administracijos srityje ir reikalus svarstant pradėjome suklikti į tinkamesnę kryptį. Kardelis tai tuoj pajuto ir tarp mūsų trijų prasidėjo artimesnis bendradarbiavimas. Didesnę dienos laiko dalį jis praleisdavo vaikščiodamas po įstaigas ir dažnai grįždavo susimąstęs ir susirūpinęs.

Vieną rytą, išeidamas iš patalpos ir praedamas pro mano stalą padavė man žiupsnį dokumentų tardamas: „Sveikas, susipažink su šiais dokumentais, o vakare apie tai pakalbėsim. Rytą rytą, sveikas, turėsi vietą manęs eiti į miesto savivaldybę“. Taip pasakęs išėjo. Kitą dieną man paskirtą uždavinį atlikau ir jis, atrodo, buvo patenkintas. Po šio „debiuto“ vis dažniau buvau kviečiamas prie jo stalo pasitarti reikšmingesniu reikalu ar siunčiamas į įstaigas, į kurias anksčiau jis pats eidavo. Mūsų pasikalbėjimus visad girdėdavo, prie gretimo stalo sėdintis, sekretorius.

Mano kaimynas, ūkio administratorius, Bronius Kūlys, buvo perkrautas darbais ir daug laiko praleisdavo įsigilinęs į dokumentus. Prieš Klaipėdos perleidimą Vokietijai, tarnavo Klaipėdos uosto valdyboje, todėl administracinis reikalas gerai žinojo. Jo pareigos pertvarkyti apleistą pastatą ir parengti naujiems, muzikos meno mokyimo, parengimo koncertams, ir koncertų salės reikalavimams, buvo siaubingos. Ypač, kad viską turėjo atlikti be jokių nurodymų raštu, o pasitikėti kai kurių švietimo komisariato, ūkio reikalų departamento, viršininkų žodiniams nurodymais. Kiek galėdamas stengiausi jam talkinti, nes mano pareigose man darbo dar nebuvo. Dažniausiai eidavau į kurį nors įstaigą ten už jį atlikti reikalus. Greit buvau pavadintas „skraidantis administratorius“. Vakara, administracijoje tik

trims dažnai ligi vidurnakčio pasilikus, būdavo gera proga apsisvarstyti ir perdiskutuoti praėjusios dienos reikalus ir pakalbėti apie kitos dienos planus. Simfoninis orkestras, buvo vienintelis meno vienetas, kuris administracijai jokių reikalavimų nekėlė ir sunkumų nesudarė. Dirigento Balio Dvariono, koncertmeisterio Vilmano Zaidmano ir orkestro administratoriaus Valterio Banaičio vadovaujamas, atitinkamai perorganizuotas naujiems uždaviniams atlikti, padidinta sudėtim, kaip lietuvių valstiečio senas jautis vagos negandindamas, kiekvieno sekmandienio vakarą miesto teatre vis geriau skambėjo.

Antruojų aktyviu meno vienetu pradėjo iškilti Broniaus Budriūno organizuojamas mišrus choras. Anksčiau jam dirbus su gimnazijos amžiusu jaunuoliais, šį kartą jo chorą sudarė suaugę asmenys, turintys subrendusius, stiprius balsus. Dauguma jų į Filharmoniją atėjo atleisti arba pašalinti iš turėtų tarnybų, ieškodami priedangos muzikos meno įstaigoje. Jų tarpe buvo teisingumo, vėdus reikalų, švietimo, krašto apsaugos ir kitų ministerijų tarnautojai. Viešojoje, kriminalinėje, net saugumo policijoje tarnavę, aktyvūs šaulių organizacijos nariai ir panašūs, naujam režimui nepageidaujami asmenys. Jonui Kardeliui ir kai kuriems ad-

ministracijos asmenims jų praeitis buvo žinoma, bet pirmiausia reikalavimu buvo asmens tinkamumas, o tai priklausė nuo meno vieneto vadovo sprendimo. Daugelis stebėjosi, kaip tie choro ir ansamblio nariai galėjo „prasimukti“ pro kadrų skyrių ir gauti tarnybą. Buvo tokių, kurie ėjo pas direktorių teirautis. Šis vieni trumpai pasiskindavo, kad visi prašymai yra perduodami švietimo komisariatui ir jo atsakomybė ten ir užsibaigia. Kaip iš tikrųjų buvo, žinojo tik penki asmenys: Jonas Kardelis, Balys Dvarionas, Jonas Lenktaitis, Bronius Kūlys ir Motiejus Budriūnas. Nustatytoji priėmimo tvarka

buvo ilga, biurokratiška ir sudėtinga. Patikrinus balsą ir nustatius, kad asmuo yra priimtinas, reikėjo parašyti prašymą Filharmonijos direktoriui ir jį įteikti meno vadovui. Šis, prieš priimdamas kiekvieną asmenį, įspėdavo, kad jis yra priimamas 60 dienų bandomajam laikotarpiui. Paskaitėjus, kad jo sugebėjimai priimtini, prašymą ir užrašę siūlymą asmenį priimti, prašymą perduoda įstaigos meno vadovui Balii Dvarionui, kuris užrašęs pritarimą ir pasirašęs, prašymą atiduoda direktoriui. Šis, parašęs atitinkamą lydraštį, prašymą

nusiunčia švietimo komisariato muzikos skyriui, iš kur perduodamas į kadrų skyrių, kurio sprendimas yra galutinis. Tada kadrų skyrius praneša direktoriui, kad asmuo yra priimtas. Direktorius painformuoja koncertų administratorių, kuris nurodo vyriausiajam buhalterui įrašyti tą asmenį į algų lapą. Nuo tada priimtas asmuo visais administraciniais reikalais privalo pirmausia kreiptis į koncertų administratorių. Formuojant švietimo komisariato personalą, LTSR Liaudies komisarių tarybos pirmininkas Mečys Gedvilas švietimo komisariui Antanui Venclovai pasiūlė, kad šis kadrų viršininką paskirtų

dailininkę Liudą Vaineikytę, pasiūlymą švietimo komisariato pogrindžio veikime, „kad joks buržuazinis elementas nepakliūtų į švietimo komisariatą“. Liuda Vaineikytė, paskirta kadrų skyriaus viršininke, iš pat pradžių priėmimo reikalus pavedė tvarkyti jai žinomiems ir patikimiems asmenims, esantiems atskiruose komisariato departamentuose. Į komisariatą atvyko tik vasario mėnesį ir griebsi tikrinti visų mokyklų, mokojojo personalo tinkamumus, nuošaliai palikdama kultūros departamento reikalus. Į Filharmoniją visi priėmimai vyko gruodžio ir sausio mėnesiais. Taigi Vainei-

(Nukelta į 4 psl.)

Robertas Keturakis

BAISU — NEBAISU

*Man nebaisu, kad elgetų būrys
manęs neatpažįsta seserys. Bičiuliai
skatiką švysteli po kojom. Jų tauri
užuojautė po krūtine dar guli*

*Man nebaisu, kad tuje negali
be ašarų pažvelgti į mano veidą skurdū,
bet man baisu, kad tu manęs gaili,
užmiršusi spalvas ir pasakų, ir burtų.*

NEABEJOJANT

*Neaiškink, nuo ko išsivaduojam
Suiesiais regėjimais, sapnais sunkiais...
Pasaulis užbaigtas, kada širdis sustoja,
ir jokia aimana jo nepakeis.*

YRA SAULĖLYDIS KAIP TŪKSTANTIS VARGONŲ

*Ne, nepaslėps lietus, kas mūsų laukia,
kas ims giedruot už nudregtų laukų
be baimės, be grėsmės, be alinančio maudulio
krūtinėje... Ir aš jus palieku.*

*Nereikia man namų, kur išdalytos vietos,
kur ašarų kaip džiaugsmo nežinai...
Pilka man laimė pažadėta — kaip tie lietūs,
kaip žemė ta pilka lyg pelenai.*

PAVEIKSLAS

*Pileninis atspalvis miglotos tulumos
ir švyturys saloj, kur iš kriedinio klando
rašoja sūrūs vandenys, ir paukštis, kur pamos
ne mums, o atvirumui lapo to gysloto,*

*kuris prisilietė tau prie peties
ir vėl pakilo erdvėna iš lėto,
tarytum iš regėjimo, — taip, to paties,
kur šitiek apverktų ir apgailėtų.*

EGLĖ

*Kada saulėlydžio šviesa gelteklė
apsėmė miestą, dvelkdama naktim,
išsivedėm prie vandenyno pasivaikščiot eglė,
vienuolę seserį su užmerktom akim.*

*Klusni ji slinko šalimais pro akmenis ir molą,
kur blaskės paukščiai, kur žmonių balsai
skenduolius priminė ir tą, kuris nupuolė
į žemę degančiais sparnais — išnykti suvisai.*

*Ir rovė vėjai keturi mergaitiškai palaidus
jos plaukus, žeidė kojas jai akmenija.
Jos veidas buvo panašus į užmirštųjų veidus,
ir užmiršti veidai — į ją.*

*Nė nepajutome, kaip liūdesys atsėlino.
Ir sušnabzdėjai: jei gali, atimk
tą liūdesį, nes virsime šešėliu
sesers vienuolės užmerktom akim —*

DEJA, NE TU

*Tiek vienišumo naktį...
Sustosi liudyti išėjęs:
tamsi žvaigždė, juoda tuja,
tamsveidis okeano vėjas...*

*Naktis tiek vienišumo slėps,
kad krūtelėsi lyg išduotas
nuo krebėdesio tylios pelės
tamsius žvaigždynuos nei aruoduos.*

*Tiek vienišumo bus nuodu,
tiek beprasmybės glus už sparno,
kad aišku taps: deja, ne tu
čia viešpats. Ir deja, ne tarnas.*

PAŠNABŽDOM

*Užmik: nutolo paukščiai. Iš toli
naktis ateina kaip mirtis gili.*

*Akmuo po galva. Rankos ant širdies.
Jau niekas nenutols. Ir neatrės.*

*Čia pat viltis aukštybėj mėlynuos,
išlikti išmokus be širdies manos.*

EMILY DICKINSON LAIŠKAS

*Iš Amhersto vieninteliam:
turiu du saulėlydžius —
per visą dangų kaip pasaulio gaisras,
kaip okeanas plazdančių liepsnų,
kaip liūdesys, kurį pajutę slepiasi žvaigždės.*

*O antras — tartum žarija
delne — skaudus ir mažas,
kaip žemuogė, kaip lūkestis tylos,
kada net Angelas pasilenkia ir stengiasi suprasti.*

Tai šitai aš apgaunu Dieną.

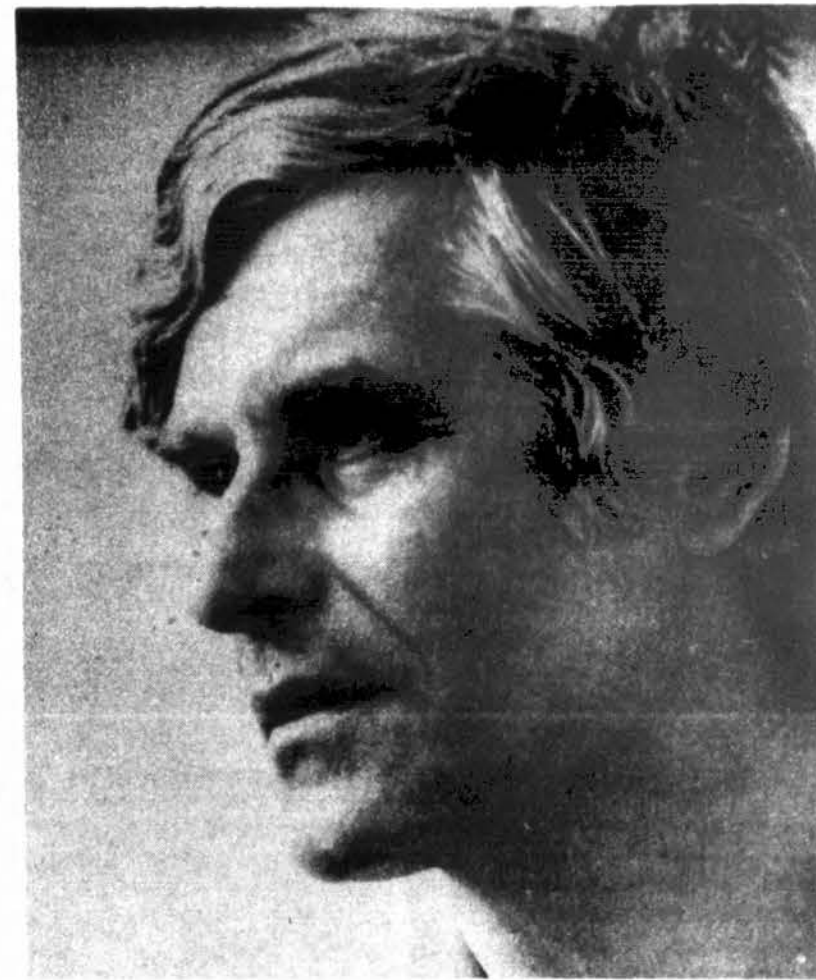
*Vieninteli, kodėl nesupratai,
kad atviriau aš pasakyti negalėjau?*

RAUDONUOS ŠERMUKŠNIAI

*Šermukšniai raudonuos. Aš atvažiuosiu
po šimto metų aplankyti. Aukštai
kambaryje, kur net viršūnės gluosnių
nepasiekia, kalbėsime rimtai.*

*Aš atvažiuosiu. Raudonuos šermukšniai.
Atrodys, kad nebuvome kadais
vienų vieni tarp kasdienybės triukšmo —
du paukščiai su melvais erdvų vardais.*

*Paskui atsuksi liūdną veidą...
Pasivaidsi, ar tikrai tarei:
gerai, kad išsiskyrėme per klaidą,
ir kad mane atsiminei — gerai —*

Poetas Robertas Keturakis šių metų kovo 12 dieną šventė 60 metų amžiaus sukaktį, kuri buvo plačiai paminėta Lietuvoje.

VAKARAS TREČIOJOJE GATVĖJE

*Žiema. Net veidrody nuo sniego balta. Skruostas
šiurkštus. Ir garą, kylantį ties puodeliu,
į sieną bloškia švilpiančios nordostas.
Vėlu.*

*Sėdėt ir megzt, apsukus pledu kojas,
toršero gelsvame lyg vaškas ovals,
šypotis šelmiškoms mintims, pasikartojus
maldas, kurių prireiks galų gale.*

LAISVĖS DAR DAUG

*Netikėk, kad visas mūsų turtas į kraičio skrynyas sutilpo —
tenai vien tik kelio ženklai, o ne praėjusios, drobule
apsupta. Vien tik dulkės to kelio, vingiuoto ir ilgo.
Ir mes — šito kelio gale.*

*Kuo prekiausi — tom dulkėm, ženklais tais,
sukrėdusio kraujo rūdim, sumaišytom su pelenais?
Kamputy į Motinos skarą suvyniota glaudžiasi Laisvė —
Ko už ją paprašysi mainais?*

*Čia Jos glaudžias daugiau negu per šimtmečius buvo.
Daugiau negu buvo Jos glaudžias! O kraujo lašai
košias per nytis taip skaudžiai, kad sakmės nuščiavo.
Laisvės dar daug. Tik mūsų jau per mažai.*

NELIESK AKIMIRKOS

*Akimirkos neliesk — tegu ji skrenda
dausosna. Palydėk žvilgsniu šviesiu.
Ne jai klampusis šešėliuotas krantas,
kur tu buvai, kur aš esu.*

*Nedek šviesos. Liepsnos klausykis užesio
ir jausk, kaip pasilinks tamsa artyn.
Neliesk akimirkos ir neužkreški liūdesiu
žydrynės jos su aukso kibirkštim.*

Šiaurys Narbutas

Naujojo emigranto dalia

II

Po kelių savaitų toje pačioje parapijoje (Los Angeles – žr. I dalį, *Draugas* 1995 m. balandžio 1 d.) sutikau Valdo kolegą Mindaugą, Amerikoje tapusį Miku.

Jis buvo neblogas vyras, linksmas ir šnekus. Mielai papasakojo apie savo patirtį senesnio amžiaus žmonių namuose.

Mikas – Kauno dulkėto senamiesčio tarpvarčių vyrukas. Sako, kad negrįš, kol valdžioje atvirai korumpuoti idiotai ir niekšai. Jis naiviai prisipažįsta:

– Ir aš gal sėbčiau, jei būčiau prie lovio, bet reikia tokių, kaip Švedijoje. Jei jie ir vagia, tai taip švariai, kad nepapiktina savo rinkėjų, o be to, turintis atotrūkį ne toks stulbinantis, kaip Lietuvoje.

Miko darbas sunkus, daug operacijų, kai ką užsirašė net ant popieriaus lapelio, bet dabar jau priprato. Jis žada įsigyti „kelių šeimų“ namą (pirmas įnašas tik apie keturiasdešimt tūkstančių dolerių) ir iš nuomos per keliolika metų išmokėti likusią sumą. Tuo pačiu pats gyvens name nemokamai. Jis nori persikelti į New Yorką, nes Kalifornijoje labai nuobodu. Tik klimatas geras.

Paprašiau Miko šiek tiek smulkiau papasakoti apie darbą. Jis susiraukė:

– Na gerai. Tik trumpai, nes nusibodo iki antakių.

**

Mikas naktimis plauna prieglaudos gyven-tojų paklodes, dienomis skuta seneliams barzdas, blizgina koridorių, rūkomuosius, laiptus...

Jis nusišypsojo:

– Vakar naktį išploviau koridorių, o kvailėliai ryte pripilstė kavos. Šefas išbarė mane. Išbarė čia netinka. Visi vyrai žino tuos tarp-tautinius barimo žodžius. Tokių lietuviškoje spaudoje nerasi. Tai va. O ligoninė negali liesti, nes pasiskųs teisėjui. Pats žinai, čia reikia sukis labai greitai. Ne visi lietuviai gali prie to priprasti.

– O kas tau darbe patinka?

– Bendrauti su „saikingais ligoniais“. Toks Alikas augo Ašchabade, susirgo Amerikoje. Lenkai, dirbantys prieglaudoje, išmokė jį juokingų dalykų. Kai jo klausia: „Alek, kokoj sevodnia dien?“, jis visuomet atsako: „Dien Pobedy“. * Bet po to jis visuomet pasako, kokia

* „Pergalės diena“ (rusiškai) – buvusi šventima Sovietų Sąjungoje gegužės 9 dieną.

savaitės diena. Kartą Alikas sėdėjo valgykloje su paltu. Paklausiau jo: „Alikai, kodėl su paltu?“ „Juk žiema“, atsakė jis visai rimtai.

III

(Yra ir kitokių ateivių...)

Susitinkame su Dariumi Kasparaičiu viduriniame Manhattan'e. Buvo malonu stebėti šį garsų JAV ledo rutulininką, lengvai juokaujantį pačiame New York'o skruzdėlyno centre. Kojos trauma jo nepalaužė. Darius gyvenimas toks pat intensyvus kaip ir anksčiau.

Darius Kasparaitis pokalbio dieną Manhattan'e. Šiaurys Narbutas nuotrauka

Kol paslaugūs korėjiečiai kepė ką tik mano surežisuotas nuotraukas, gėrėme kavą ir plepėjome.

Darius skubino mane:

– Tu ten pats ką nors parašyk.

Nenusileidau, nes žinojau, kad Lietuvos skaitytas už vieną litą nori sužinoti visas Kasparaičio gyvenimo ir buities smulkmenas.

Jis keliai aštuntą ryto, palieka žmoną Iriną lovoje, miegančią, išgeria kavą ir sukrema „baronką“ kokiame nors užkandinėje. Įtariu, kad jis kaip ir dauguma amerikiečių geria tą kavą už vairo. Dangtelis ant puodelio, dangtelyje – skylė. Taip jis kas rytą mauna ir specialų terapijos institutą. Vaziuoja savo Toyota džipu pusvalandį. Medikas treneris darbuojasi su Dariumi valandą, tuomet Kasparai-

tis grįžta pas Iriną Kasparaitienę. Šeimyniniai pietūs. Vėliau – pasivaikščiojimas su šunimis (šokoladinis ir geltonas Labradorai). Keturkojai vaiko pakrantės paukščius, o Darius grožisi apylinkės kalvomis. Vakaraš Kasparaičiai kartais apsilanko kino teatre. Jo mėgstamiausias režisierius – Zemeckis (Atgal į praeitį, Forest Gump). Darius mėgsta pasižioti, žiūredamas TV laidą „Vėlus vakaras su David Letterman“.

Pasiteirauju, ką jo žmona veikia dienomis. Darius nusišypso, gurkšteli kavos ir mieliai pasakoja:

– Irina tvarko namus. Tačiau kiekvieną pirmadienį pas mus apsilanko tarnaitė japonė. Ji švarina, skalbia, plauna.

– Kiek jai moka?

– Penkiasdešimt dolerių už penkias valandas.

– Žmona nepervargsta nuo buities?

– Ne. Ji treniruojasi tenisa, lanko grožio salonus, kurie kas savaitę sumažina mano sąskaitą banke šimtu dolerių. Vieną dieną per mėnesį sėdame rašyti atsakymų sirgaliams. Tai daugiausia JAV, Vokietijos, Suomijos TV žiūrovai. Algis iš Kauno atsiuntė man jau keturis laiškus. Visuomet visiems „fanams“ parašau ir pasirašau ant fotografijos.

Paprašiau sugrįžti į praeitį ir papasakoti apie senelius, tėvus. Darius nenustemba:

– Mano senelė gyveno Vilniuje, o senelis – Elektrėnuose. Jis buvo traktoristas, o senelė dirbo gėlių parduotuvėje. Tėvas dirbo paukštyne elektriku, o mama – profilaktoriūse seserimi šeimininge. Tėvas visuomet domėjosi sportu. Jis gerai žaidė krepšinį, bet mama dėl šeimos ramybės uždraudė. Tėvas dažnai mane vesdavosi į įvairiausias sporto varžybas.

– Kada prasidėjo tavo sąmoninga jaunystė?

– Vienuolikos-dvylikos metų užsigeidžiau žaisti ne Lietuvoje, o geroje komandoje, nes galvojau, kad Lietuvoje nieko nepasieksiu. Tuomet pas mus karaliavo krepšinis ir futbolas.

– Prašau daugiau papasakoti apie žmoną Iriną. Kaip susipažinote?

– Kai man buvo penkiolika metų, pamatė ją Sočyje pliažė. Atrodė nepasiekiamą. Jau tuomet ji dirbo modele Italijoje, nors jai buvo tik aštuoniolika. Po trejų metų atsitiktinai susitikome vienoje diskotekoje Maskvoje. Pasikalbėjome. Paašėjo, kad mes, vėl atsitiktinai, tuo pačiu metu išsėsimės Sočyje. Susitarėme ten susitikti. Taip prasidėjo mūsų draugystė. Vėliau aš pradėjau dirbti JAV, ji gyveno Italijoje. Pasikviečiau Iriną į svečius. Kai ji vėl sugrįžo į Italiją, paašėjo, kad vienas be kito nebegalime gyventi. Ji vėl atskrido ir mes susituokėme.

– Kiek žinau, vestuves šventėte restorane Brooklyn'e. Ar daug paklojau?

– Du tūkstančius dolerių.

– Prašau papasakoti apie Irinos tėvus.

– Jos tėvas dirbo slapoje karinėje gamykloje inžinieriumi, apie mamą, deje, net ir nežinau. Čia viskas taip greitai sukasi, nėra kada net su artimu žmogumi gerai pasikalbėti.

Tu supranti, bet Lietuvoje gal kiek kitaip... tai toks gyvenimas... dabar jos tėvas mokykloje dėsto darbus.

Paplepėjome apie buitį dar kiek. Paašėjo, kad Darius geria tik baltą kavą. Labai mėgsta kapučino. Maistą Kasparaičiai perkasi supermarkete. Jis tiesiog dievina mėlynės, pyragaičius ir blynelius su mėlynėmis. Ant jų stalo vyrauja itališka virtuvė – nedaug kalorijų, mažai riebalų.

Iš rūbų Darius renkasi Armani, Irina – Chanel. Jam patinka pop rokas, o iš senų – AB-BA, The Doors. Kasparaitis mėgsta ilsėtis Miami, o žaisti Čikagoje, nes sirgaliai garsiausiai šaukia. Vieną kartą ten tribūnoje jis matė lietuvišką trispalvę.

Darius miega 7-8 valandas. Rudenį žada pirkti žvejybinį katerį (jie gyvena netoli įlankos), o prie namo įrengti galingą sporto aikštelę.

Trinkteliu ir žiauroką klausimą:

– Ar galvoji apie kitas moteris? Juk matai aplinkui. Niujorkietės patinka?

– Mano žmona gražiausia. Irina nustelbia visas niujorkietes. Kai einu su ja, visi žiūri tik į ją, tad aš turiu ją saugoti, o ne į kitas žvalgytis.

– Kur praleisi senatvę?

– Šiltuose kraštuose.

– O kokį mokytoją atsimeni iš Lietuvos?

– Auklėtoja Valiukienė buvo labai maloni, visuomet suprasedavo, kad aš pasisventęs sportui, todėl nebardavo už praleistas pamokas.

Darius žvalgėsi į laikrodį, nes baiminosi piko, kuris čia prasideda trečią po pietų. Nėra liūtaširdžio, kuris nebijotų New York'o „trafiko“.

Atsisveikiname. Jo baltas džipas pasuko į Penktąją Avenū.

P.S. Paskambinau Irinai ir sužinojau dar šiek tiek įvairių smulkmenų. Darius ir Irina

– abu „Svarstyklės“. Irina mėgsta rusų est-radą, Čaikovskį ir Pavarotti. Jai taip pat labai patinka Zemeckio filmai, o mieliausia vieta – Disney pasaulis Orlando, Floridoje. Senatvę ji norėtų praleisti ant Atlanto kranto. Irinos mama baigė universitetą rusų literatūra, vėliau dirbo bandytoja (!) gamykloje sykiu su tėvu, o dabar auklėja anūkus. Gyvena Saratove. Neseniai ji aplankė Iriną ir grožėjosi Amerika. „Gyvenate, kaip pasakoje“, – pasakė ji. Ir Irina sutinka, kad Amerikoje geriausia. Ji buvo Italijoje, bet niekas negali prilygti Amerikos didybei ir laisvei.

Irina vartoja tik natūralių produktų japonišką Shiseido kosmetiką. Nutaisiau nerūpestingą balselį ir paklausiau apie pinigų, „jei ne paslaptis“... „tik *Draugo* skaitytojams“... ir sužinojau, kad Darius metinis kontraktas yra 450,000 dolerių, bet valstybė mokesčiams pasiglemžia 37% ir agentas dar 5%. Namų, automobilių išsimokėjimui, tarnaitėi ir visam kitam Kasparaičiai išleidžia per mėnesį 8,000 dolerių. Beje, tarnaitė japonė jie atleido, nes pastaroji nesuspėjo dirbti. Anot Irinos, jai moka po 15 dolerių už valandą darbo.

Irina kaip paslaptį pakuodėjo, kad Kasparaičių artimiausiuose planuose – vaikai. Ir dar. Irinos hobis – karvutės. Jau surinko keliolika. Tai virtuvės papuošalai, statulelės, lėlės, pašluostės... indai.

Jau atsisveikiname, bet dar suspėjau paklausti, kiek kainuoja jų namas. Ji mieliai sutauskėjo:

– Mūsų namas kainuoja 450,000 dolerių. Keturi miegamieji su voniomis. Da, da, v Amerike lytė visogo.*

P.P.S. Mylimiausias Irinos lietuviškas žodis – „LAISVE“.

* Taip, taip, Amerikoje geriausia (rusiškai).

Mūsų bendradarbis, žurnalistas Šiaurys Narbutas New York'e

Editos Narbutienės nuotrauka

Valstybinė Filharmonija

(Atkelta iš 3 psl.)

kytė Filharmonijos prašymų nematė. Jeigu ji vasario mėnesį ir teiravosi, tada kai kurie asmenys buvo tik atleidžiami. Už ją visus priėmimus į Filharmoniją pasirašydavo kultūros departamento direktorius Petras Juodelis. Jonas Kardelis visus prašymus atiduodavo muzikos skyriaus viršininkui Motiejui Budriūnui. Jis perduodavo Juodelei, kuris čia pat pasirašęs, kaip vėliau Budriūnas pasakojo, visuomet liepdavo dėti ir užbaigtų reikalų bylą. Lieka tik spėjoti, ar Juodelis irgi taip galvojo kaip Kardelis ir Budriūnas? Jei taip, tai ar toks jo elgesys tarnautojus priimančių turėjo įtakos ir reikšmės, kad sovietams Lietuvą antra kartą okupavus, jis buvo išsiųstas 8 metams į Sibirą?

Sudarant chorą ir Liaudies ansamblį buvo daugiau tinkamų asmenų, turinčių gerus balsus, negu buvo leista priimti. Choro skaičius buvo apribotas 65 asmenimis. Bandomajam 60 dienų laikotarpiui Bronius Budriūnas priėmė daugiau kaip 80 asmenų. Tikrinant ir nustatant kiekvieno būsimos choro balso tembrą, diapazoną, amplitudę, spalvą ir kitas savybes, kandidatų skaičius palengva mažėjo. Tuo tarpu Jonas Švedas vis dar tikrino balsus ir tinkamus asmenis priminėjo, nes Liaudies ansamblio dalyvių skaičius nebuvo apribotas.

Šešiasdešimties dienų bandymo principas buvo praktikuojamas orkestre. Nutarus jį pritaikyti chorui ir Liaudies ansambliui, i tai atkreipiau Jono Kardelio dėmesį, kad nepaisant išėjimo, asmenį atleidus, atsirastų tokių, kurie jausis pažeminti, užgauti ir nuskriausti, skubės į švietimo komisariatą skųstis. Siūliau sukviesti visų meno vienetų vadovų pasitarimą, apsvaistinti ir nutarimą įrašyti į įstaigos dienoraštį, o atskiru raštu apie tai pranešti švietimo komisariatui. Visuotiniame posėdyje pasiūlymas buvo priimtas. Jį įrašius į įstaigos dienoraštį, virto įstaigos pirmuoju, pagrindiniu nuostatu, privalomu visiems tarnautojams. Juo remiantis buvo užkirstas kelias laikinai priimtam ir atleistam meno vieneto asmeniui skųstis aukštesnėse įstaigose.

Bronius Budriūnas, šį kartą turedamas nepalyginamai puikią jaunų balsų medžiagą ir neribotas galimybes, nutarė sukurti profesionalų, koncertinį chorą, tuo pačiu duoti jam skirtingą nuo visų mėgėjų chorų bendrą sąskambį ir stilių. Pasiklauses visos repetacijos, jo pastangas pastebėjo ir atspėjo kompozitorius Stasys Šimkus.

Vieną kartą besikalbant, Bronius Budriūnas kreipėsi į Joną Švedą sakdamas: „Turiu puikų dainininką, bet jo balsas man ne-

tinkamas. Teks siųsti namon. Gal turi jam vietos ansamblyje?“ Švedas tą asmenį priėmė, ir jis buvo vienu patikimiausių ir darbščiausių Liaudies ansamblio narių. Po to epizodo tarp Broniaus Budriūno ir Jono Švedo išsivystė komiška balsų „prekyba“. Budriūnas „parduodavo“, o Švedas su Maryte Baronaitė „pirkdavo“. Budriūnui „tankiomis šukomis šukuo-jant“ laikinai priimtusius iš to „nuotrupų“ ir Liaudies ansamblio perėjo nemenkas skaičius gražių balsų ir grakščių šokėjų, greit išryškėjusių nuosirdžiaus lietuvių liaudies muzikos ir papročių puoselėtojais.

Sunkiausiai sekėsi Jonui Švedui sukurti ir suformuoti LTSR liaudies dainų ir šokių vieneta, vėliau pavadintą Liaudies an-

sambliu. Su pasirinktu padėjėju, Vincu Mamaičiu, visokiais būdais ir visur juodu ieškojo tvirtų pagrindų, ant kurio būtų galima stailyti tautiniais liaudies papročiais ir melodijomis pagrįstą meno vieneta. Skirstant priimtus būsimuosius vieneto dalyvius į atitinkamas grupes, reikala pradėjo gauti atitinkamą formą. Pirmoji atsiskyrė Marytė Baronaitė, paėmusi savo žinon jaunus, lieknus, sugebančius tiesiai vaikščioti vyrus, grakščias mergaites ir jaunus moteris, pradėjo juos mokyti tautinių šokių. Ją pasekė Juozas Strimaitis, pasirinkęs muzikalesnius, vyresnio amžiaus asmenis, talkinant jam priitrusiai kanklininkei Onai Mikulskienei. Prie jų prisijungus su kanklių instrumentais susipa-

žinusiame P. Stepuliu, pajudėjo ir šios grupės pasirengimas. Svedui ir Mamaičiui liko skudučių ir dainų mokymas ir visų vienetų dalybų vedimas. Šioje vietoje juodu susidūrė su nemažai asmenų, nemokančių skaityti gaidas. Teko viską padėti į šalį ir visus vieneto asmenis mokyti solfedžio. Juodviem aktyviai talkino ir Jonas Kardelis. Bemokant paašėjo, kad vienas iš priimtųjų, Balyš Pakštas, Šiauliuose turėjo savo šokių orkestrą, taip pat mokė skautus skudučiuoti. Jam buvo pavesta sudaryti atskirą instrumentinį vieneta iš kaimo muzikantų pagamintu, keistus garsus išduodančių priemonių, kurias yra neįmanoma priskirti prie kokios muzikos instrumentų grupės. Suminėta yra: švilpynės,

tošėlės, šukos, įvairaus ilgio, storio ir pločio sausų tvorų gabalai, surištos ant virvelės, nežinomą laiką vandenyje buvusios, išdžiovinotos medžių šaknys ir daug kitų. Tie „instrumentai“ neskambėdavo, bet keistai barskėdavo arba išduodavo duslų, šnypščiantį garsą. Švedas su Mamaičiu, visad Kardeliui dalyvaujant, tuos „instrumentus“ išbandydavo ir nustatydavo, kurie gali būti panaudoti ar panaudotini ateityje, o kitus palikdavo „atsargoje“. Su dideliu įdomumu stebėjau, kaip sunkiai sekėsi, teatriniu terminu kalbant, „ant bent kokių kojų“ pastatyti meno vieneta, neturint jokių direktyvų ar tinkamų nurodymų, tuo tarpu, kai mūsų kaimas knibždėjo gyvais pavyzdžiais, papročiais ir tų visų tautinio grožio savybių vešliomis šakomis ir išsišakojimais.

Joną Švedą gerai pažinojau iš Kauno laikų, kai jis grojo Valstybės teatro operos Lietuvos sąjungos skudučių orkestrui. Nei jam, nei direktoriui Jonui Kardeliui nedrįsau savo minčių pasakyti, nors galvojau, kad vieną dieną iš Maskvos atvyks „prityręs“ in- struktoriaus, kuris ne tik pasakys, bet ir parodys, kaip tas vienetas, prieš leidžiant jam viešai pasirodyti lietuviškai visuomenei ir lietuviškam kaimui, pirmiau turi būti ištemptas ant rusiško kurlalio.

Budriūnai gyveno prieš Filharmoniją, Aušros vartų ir Suba-

čiaus gatvių kampe (namas dabar jau nugriautas). Per jų buto langus buvo matyti administracijos patalpa. Motiejus Budriūnas, pamatęs gesinamas šviesas, nulipdavo į gatvę, ir susitikė eidavom į bet kurią netoli esančią „oazę“ padiskutuoti dienos įvykių. Vieną tokį vakarą pasisakiau, kad esu susirūpinęs Jono Švedo vienetu būsimu likimu, nes gali būti paverstas įrankiu palengva rusinti mūsų kaimą. Motiejaus Budriūno nenustebinau, jis tik man pasakė, kad prieš kurį laiką, per Petrą Juodelį, buvo duoti Jonui Kardeliui Maskvos specialūs nurodymai. Kokios tos instrukcijos buvo, man neteko sužinoti, tik supratau, kodėl direktorius tiek daug reikšmės skyrė šiam vienetai.

Nepriklausomybės laikais, Motiejus Budriūnas buvo *Muzikos barų* redaktorius. Redakcijai persikėlus į Vilnių, žurnalas buvo spausdinamas spaustuveje „Patria“. Neužtenkant švietimo ministerijos skiriamos paramos Lietuvių muzikų draugijai ir žurnalui, „Patria“ finansavo žurnalo leidimą. 1940 m. birželio mėn. 27 d., LTSR Liaudies vyriausybės vidaus reikalų komisaro Mečislovo Gedvilio įsakymu, visi ligi tos dienos eje periodiniai leidiniai, buvo uždaryti. Motiejus Budriūnas buvo pakviestas į švietimo komisariatą, muzikos skyriaus viršininko pareigoms.

(Tęsinys ateinančių šeštadienį)

Marius Liugaila

Iš Lietuvos dailininkų parodos „I švedais, bet pas savus“, vykusios nuo šių metų vasario 4 iki vasario 26 dienos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Ilinoja.

Vilniaus senamiesčio kėrtė